

Cumhuriyetin yüz savaşları*

Okur Yazar/ Yazar Okur -1-

Bütün siyasal rejimler sonu gelmeyen tartışmalar içerir. Düşünsel bağlamı ve demokratik vasfı yükseldikçe tartışmalar toplumlara güç verir, ülkenin entelektüel seviyesini yükseltir. Daha doğrusu uzun erekte bir toplumun sosyal zenginliği kadar siyasal rejiminin sıhhati tartışma yapabilme derinliğine göre şekillenir. Ne zaman tartışmalar güç ve iktidar kavgasına dönüşüp taraflar arasındaki kes-

ÖMER ERDEM

kinlikler artar, ne zaman zihin gücünün yerini kaba kuvvet ve silah alır işler iyice çıkmaza girer. Bir konunun felsefi bağlamdaki değeri ile siyasal anlamdaki güncelliği farklılık gösterir. Güç, iktidar, devlet gibi kavramlar felsefe sanat için eskimez olduğu kadar tükenmez meselelerdir. Devleti idare etme vazifesi verilmiş siyasal iktidarlar için ise aynı kavramların anlamı değişiklik gösterebilir. Felsefe için tartışmalı, sorunlu olan bu kavramlar, devleti yönetenler tarafından kutsanarak bambaşka bir mecraya çekilebilir. Parti, lider, grup, sınıf görüntüsüyle karşıtlarını da tanımlamaya girişebilir. Siyasal tartışmanın bir güç istenci kadar iktidar tutkusuna dönüşmesi toplumun dokusunu da parçalamaya başlar. Bunun panzehiri, siyasal partiler ve diğer yasal etki gruplarıyla toplumun demokratik müdahalesi gösterilir.

Cumhuriyetin 100. Yılında nasıl bir devlet kurduğumuz ve bu devletin siyasal yapısı ve rejim uygulamaları üzerinde tartışmaların yapılması gerekli olduğu kadar kaçınılmazdır. Uzun sürmüş bir imparatorluğun sonunda yeni bir devlet kurabilmek de her toplumun harcı sayılmaz. Türkiye bugün itibarıyla Cumhuriyeti benimsemiş ve demokratik değerlere göreceli de olsa sahip çıkmaya çalışan bir toplum görüntüsündedir. Halkın kendi kendisini yönetmesiyle onun tarzı sayılan demokrasi arasındaki organik ilişkinin yaralı ise yüzü gözden irak tutulamaz. Zaten bugün tartışılan şey Cumhuriyet değil onun demokrasi ile ne derece ilişkide bulunduğu. Tarihçiler başta olmak üzere sosyal bilimciler kabul ederler ki hiçbir tartışma dünden bağımsız düşünülemez.

Hakan Özoglu 'Cumhuriyetin ilk yılları üzerinde eleştirel bir çalışma yapmak' amacıyla '150'likler, Takrir-i Sükun ve İzmir Suikastı'na odaklanarak dünden bugüne bir projeksiyon sunuyor. Kurucu kadroların pratik ve pragmatistliği düşünlüğünde uzun uzun kavramsal tartışmalara girişemeyecekleri kabul edilebilir. Cumhuriyet doğası gereği halkın katılımını ve onun adına hareket etmeyi amaç edinirken tek bir halkın ve sadece bir yöntemin geçerli olmadığını zımni olarak kabul etmek demektir. Oysa, Özoglu'nun vurguladığı gibi 'Türkiye devletinin niteliğinin önceden belirlenmiş bir yaklaşımın sonucu değil, siyasi gerçekler/ zorunluluklar ile muhalefeti bastırma sürecinde ortaya çıkan fırsatların pragmatik bir sentezi sonucu oluştuğu' inkar edilemez.

Ne var ki Cumhuriyet gibi demokrasi de donuk değil değişime ve gelişime açık canlı birer sürekliliktir. Milli Mücadelenin başlama gerekçesinin bile zamanla değişerek Cumhuriyet idealine evrildiği hatırd tutulduğunda, tarihin çetin şartları içinde sonuçları bugüne kadar uzanan zor fakat kaçınılmaz kararların alınması kolay değildir. Tarihçi süreçleri belgelere bağlı kalarak ve herhangi bir taraf tutmadan inceler. Bir ucu Lozan'a bağlanan ve Halifelik ve Saltanatın kaldırılması kadar Kurtuluş Savaşı'nı ilgilendiren 150'likler konusu mesela hukuk olduğu kadar rejim meselesidir. 150 kişilik liste incelendiğinde konunun sembolik tarafı daha ağır basar.

Hakan Özoglu'nun peşine düştüğü ve geliştirdiği soru, genç Cumhuriyet ve onun aktörlerinin, siyasal meseleleri birer iktidar kullanma fırsatı, muhalefeti sindirme ve kendi ilahiyatını yaratma adına pragmatik bir refleksle kullanıp kullanmadıklarıdır. Özellikle Amerikan belgelerine açılması bu konularda yapılan tartışmalara bir nebze de olsa başka bir cephe açmaktadır. Çünkü, Amerikalılar, henüz İngilizler kadar sıcak taraf değildirlere süreçlere. Bu bağlamda, Özoglu'nun görüşü, devleti yönetenlerin bakışının aksine muhaliflerin o denli güçlü olmadıkları ve fakat Cumhuriyet aktörlerinin ortaya çıkan/ atılan fırsatları bir güç ve iktidar istencine çevirmekte gecikmedikleridir.

Bugünden bakıldığında bir toplumun tarihi bir nehrin akışına benzer ve nehir her yerde tek düze akmaz. Dolayısıyla, tarihçi bazı yerlerde suyun akışının doğası gereği mi değiştiğini yoksa bir mühendislik hesabıyla mı yönlendirildiğini tartışmak zorundadır, belgelere dayanarak. Ne varki bizdeki belgeler her zaman ya eksik ya da sorunludur. Hakan Özoglu odaklandığı tartışmalara dair bütün belgelere de ulaşamamıştır. Öyleyse konu/ konular hala sürprizlere açık demektir. 'Rejimin ilk yıllarında yaşanan iktidar mücadelesi' çünkü devletin niteliği kadar geleceğini de biçimlendirmiş gözükmektedir. Cumhuriyet, demokrasi ve hukuk, devleti yönetenlerin değil asıl toplumun esas meselesi olabildiğinde, belki daha güvenli bir gelecekte söz edilebilecektir.

Hakan Özoglu. Cumhuriyet'in Kuruluş Savaşları. 150'likler, Takrir-i Sükun, İzmir Suikastı. Yapı Kredi Yayınları. Eylül. 2023